

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ

1937

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

τό άπειρο τελείωσε, τό ελάχιστο τελείωσε,
τό άσκοπο, τό άτέλειωτο συγκρότημα Τριβής.
Ολική, προμνημόνευτη Ειρήνη.

(«Καί, νά, ήρθες σέ . . .»)

Δέ μπορεί, φυσικά, στους στίχους αυτούς νά βροή άλλο από άουναρτησία, όποιος ζητά πρώτ' άπ' όλα στην ποίηση λογική άγνοαή, και όχι μιá άμεση παρουσία ψυχής και πλησιάζει τή δική μας ψυχή όχι, βέβαια, μέ ένα σκοτεινό στρόβιλλο λέξεων και φθόγγων, όπου έχει κοπή και τό τελευταίο λεπτότατο γήμα τής λογικής, άλλ' ούτε και μέσ' άπ' τά λογικά σχήματα μόνον. Μιá άπαρτομένη τήν άκαταίτητη λογική άφθουση κρατά πτωχούς στίχους του ό κ. Οικονόμου, μέ άπό και πέρα αφήνει τίς λέξεις του νά υλοβάλλουν αισθήματα, συναισθήματα, όράματα, διαθέσεις, μέ όλη τους μαζί τήν άξία, τήν ήχητική, τή νοητική, τή συμβολική, και όχι μονάχα, ή πρώτ' άπ' όλα, μέ τή νοητική αφήνει δηλαδή τίς λέξεις του νά ενεργούν ποιητικά.

Μά ή ενεργεια αυτή σπάνια διατηρείται σέ ολόκληρο τό ποίημα, ως έπί τό πλείστον, γίνεται, «λύσις συνεχείας», ή συγκίνηση ψευτίζει, μπαίνει στη μέση ή επιτήδεση. Τότε, ψευτίζει και τή γλώσσα του ό κ. Οικονόμου, και τότε θυμάται λιγάκι—άλλά πολύ κακά και σάν μιμητής άκόμα—τόν Παλατσώνη :

Κόριε, δοϋλος ελάχιστος, άνθίσταμαι πάντοτε
έναντίον σου, έναντίον κάθε φύσης.
Γιά μάς, τους αιχμαλωτισθέντας πολεμιστάς,
πού άνοιξαμε τίς θύρες, νά τά κλειδιά
πού κάθε χώρο και Σόνορο άδειάσαμε,
πού ρημάξαμε τό είς αιώνια άσταπάτην καταφύγιο,
λαέ, για μάς άσε ανένόχλητα,
κατά τήν κούρασή μας, κόπρον έπί κόπρου θαλ-
πωρήν
και θέση πλάι σέ θύελλες κι' άνέμους.
(«Εσωκόπταγμα στη Γνώση τής 'Απόσπωσης».)

*Εδώ σταματώ. Κόπηκε και ή τελευταία κλωστούλα τής λογικής, και τό «όπουσενείδητο»—άν όχι τίποτε άλλο—φανερώνεται σέ όλη τή βαρβαρότητά του.

Κ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ

Δημητρίου Καπετανάκη : «*Μυθολογία του ώραιίου*». (Ανατύπωση άπό τό «Άρχεϊον Φιλσοφίας και Θεωρίας των Έπιστημών», 'Ιανουάριος 1937).

Μιá αληθινά ενδιαφέρουσα μελέτη, παλλόμενη άπό τήν πιό ευγενική ιδεαλιστική θέρμη και άπό ένα άγνό και βαθύ πάθος του ώραιίου, ξεψάσει σέ φυλλάδιο — άφου τήν τύπωσε πρώτα στο «Άρχεϊον Φιλσοφίας και Θεωρίας των Έπιστημών» — ό κ. Δημήτριος Καπετανάκης. Τήν τιτλοφορεί «Μυθολογία του ώραιίου», ύποδηλώνοντας μέ τήν έκφραση αυτή τους τρόπους που άντίκρουσαν τήν ώραιότητα διάφορα έξαιρετικά άτομα, ποιητές, φιλόσοφοι, καλλιτέχνες, έπιστήμονες, και διάφορες έποχές, μά και τους τρόπους

μέ τους όποιους έζησαν — και άπό τήν άποψη αυτή ή μελέτη του κ. Καπετανάκη παίρνει έδώ κ' εκεί και χαρακτήρα βιογραφικό — μέ τή σωματική καθημερινή ύπαρξή τους και όχι μέ τό πνεύμα τους μόνο, τήν όμορφία, μερικά άτομα διαλεκτά, ό Γερμανός ποιητής των άρχών του περασμένου αιώνα Αύγουστος φόν Πλάτεν, ό θεμελιωτής τής άρχαιολογίας 'Ιωάννης 'Ιωακείμ Βίνκελμαν. Πολύ σωστά ό κ. Καπετανάκης, παίρνοντας για παράδειγμα τά βιογραφικά δεδομένα ενός μεγάλου φιλοσόφου, του Κάντ, μά και τά σχετικά γεωγικά του, έκφράζει τή γνώμη ότι «όποιος κυβερνάται μόνο άπό τό φιλοσοφικό θεό, ποτέ του δέν θά φιλοσοφήσει γνήσια για τήν όμορφία — άπως και ποτέ του δέν θά δημιουργήσει ως καλλιτέχνης γνήσια τήν όμορφία.» Τό ώραιόν δέν είναι άντικείμενο ήρεμης συστηματικής ή επαγγελματικής άπασχόλησης, είναι φαινόμενο τραγικό, και δέ μπορεί νά έχη κανείς παρά μόνον μιá τραγική (existentielle, λοιπόν, καθώς θάλεγε ό Σειτόφ, και όχι rationelle) σχέση (σύγκρουση θάταν ή άκριβής λέξη) μαζί του. Τέτοια σχέση μέ τήν όμορφία μπορούν νάχουν — μά έδώ, άν μείνουμε στον «έρωτικό» μύθο του, βλέπει κάπως στενά τά πράγματα ό κ. Καπετανάκης — μόνον φύσεις έρωτικές σάν του 'Ιβύκου ή του Μιχαήλ 'Αγγέλου, «πού ζούν τό πάθος για τό κάλλος σάν τήν πιό αισθητή πραγματικότητα, τήν πιό άκαμτη μοίρα και τόν πιό άμείλικτο νόμο», και είναι συνεπώς μόνες σέ θέση νά φιλοσοφήσουν γνήσια για τήν όμορφία. Αύτοί — μά όχι μονάχα αυτοί, οί «έλληνικ-ί», άς δεχτούμε, έραστές — ξέρουν καλά, άπως ό Dürer, ότι τό αίνιγμα τής μορφής των αισθητών όντων θά μένη πάντα άλυτο, ότι, καθώς έλεγε ό Βίνκελμαν, «μιá γενική και σαφής έννοια τής φύσεως του κάλλους άνήκει στίς άνεύρετες αλήθειες», και μόνον αυτοί νοιώθουν ότι άν δέν άντικρούσουν ποτέ γεμνή τήν όμορφία, άν δέν χαρουν ποτέ τήν πλατωνική «κάτοψη» του ώραιίου, σάν τό πιό φλογερό δράμα που μπορεί ή άθάνατη ψυχή ν' άντικρούση, όμως θά δικαιώνουν πάντα μέσα τους ό,τι και άν ύποφέρουν για τήν όμορφία, θά μένουν δηλαδή άκριβώς πιστοί στο νόμο τό βασικό — και τόν μοναδικό — (πάθος = πόνο), στην έπιταγή του πάθους

Στό νόμο αυτόν, όχι μόνο σάν καλλιτέχνης και σάν έπιστήμονας άλλα και σάν άνθρωπος, — «πλήρως» — έμεινε, όσο λίγοι, πιστός ό Βίνκελμαν. Σέ σελίδες διαπνεόμενες άπό λεπτή και βαθύτατη συγκίνηση, ό κ. Καπετανάκης ξεσκεπάσει τό δράμα του μεγάλου αυτού «έλληνικού» έραστή, δράμα γεμάτο άπό ένα ήρωικό, άγιο μεγαλείο. Φύση έξαιρετική, αληθινά πλούσια και γενναϊόδοξη, «μυθικός σάν τόν Σωκράτη και παραδειγματικός σάν τόν 'Ιησού», ό Βίνκελμαν έχει τό ευγενικότερο άνθρωπινό χάρισμα, τή δύναμη νά ξοδευτή για τους άλλους, για τους μαθητές και τους φίλους του, κάθε στιγμή, είναι πρόθυμος, καθώς λέγει, νά «περάσει τό σκοτάδι τής πιό φρικτής νύκτας» «για νά τους όφελήσει χωρίς νά ελπίζει σ' ευγνωμοσύνη κ' άμοι-

βή». Στο πάθος του, όμως, το έρωτικό, δεν είναι μόνη ο έλληνο-ερωτισμός — ο Βίνκελμαν είναι «ο πρώτος, που μετά την Αναγέννηση δεν έζησε απλώς σαν έραστής της Ελλάδος» — αλλά «σαν γνήσιος έλληνο-εραστής» — αλλά και όλη ή θολή και σκοτεινή έρωτική ατμόσφαιρα ενός μοντέρνου ανθρώπου, όλο εκείνο το άξεδιάλυτο μίγμα των αισθημάτων, των όσμων, των ιδεολογημάτων, των «διαστροφών» που πολύ λίγο — κι' ως είναι, κατά μέγα μέρος, στη φύση του έρωτα — θα το γνώρισαν οι αρχαίοι «... Φιλία χωρίς έρωτα», γράφει ο Βίνκελμαν, στην άκμή της άντρικης του ηλικίας, σαράντα τεσσάρων χρόνων (πέθανε πενήντα), το 1762, στον φίλο του βαρώνο φον Μπέργκ, «είναι γνωριμία. Εκείνη όμως είναι ηρωική κι' ύψώνεται πάνω όπ' όλα' ταπεινώνει τον πρόθυμο φίλο ως τη σκόνη και τον ώθει ως το θάνατο...» (έγώ υπογραμμίζω). Έδώ, μες στη ρίζα την ίδια του αισθημάτων, που γενικά αν την κοττάξης είναι ή ίδια και στους αρχαίους (ο Αχιλλέας δε διατάζει να σκοτωθή για τον Πάτροκλο), ξεχωρίζουν όλες οι αποχρώσεις, όλες οι διαφορές, όλη ή «φυσιογνωμία» του μεταχριστιανικού έρωτα, του — ως τον πούμε έτσι — ρομαντικού.

Η λέξη αυτή θα μπορούσε να σκοτίση τα πράγματα, — κι' ως ένα σημείο, μου φαίνεται πως σκοτίζει τον κ. Καπετανάκη. Ρομαντικοί για τον κ. Καπετανάκη δεν είναι όσοι έχουν ένα όξυ ταραγμένο αισθημα της ζωής (διονυσιακό θα τώλεγα, πηγαίνοντας στην άληθινή ουσία του ρομαντισμού και όχι μένοντας στις κομικές παρεξηγήσεις του, αν δεν σκεπτόμουν ότι έναν από τους τύπους του ρομαντικού πραγματοποιεί ο Πασκάλ σε «γεωμετρική» αντίθεση με τον Έγλο και με κάθε φιλόσοφο ρασιοναλιστή), μά όσοι «λιποτακτούν από την πραγματικότητα», την όμορφη την κλείνουν σ' έναν κόσμο «που διαλύει κάθε τι το φυσικό», και αυτή την «άπλυτη κατάφαση της ίερης μορφής του ανθρώπινου σώματος», αυτή τη «λατρεία του θείου κανόνος, που το ανθρώπινο κορμί ένσαρκώνει», την άγνοούν ή την άρνοούν. Η λατρεία τούτη «αποτελεσε κι' αποτελεί τη μεγάλη δύναμη, τη μεγάλη έπιταγή της Ελλάδος», «το κάλλος του μεστωμένου κι' όλόγυμνου σώματος, που ξυπνά τον έλληνο-δημιουργικό έρωτα, το πάθος των Αναγεννήσεων, είναι το πιο γόνιμο κάλλος». Κάλλος που δε συλλαβαίνεται μόνο με την όραση μά και με την αφή, γιατί ακριβώς είναι σώμα, είναι μορφή, είναι ύπόσταση, και όχι άμορφη κι άκατηλή — ρομαντική — (λέγει ο κ. Καπετανάκης) ουσία όνειρου.

Έτσι αισθάνθηκαν, έτσι πραγμάτωσαν στη ζωή τους και στην τέχνη τους, το κάλλος, οι Έλληνες, μη ξεχωρίζοντας σώμα και ψυχή, βλέποντας το σώμα όχι σαν κάτι αισθητό μόνον, περιορισμένο στην ύλική του εμφάνιση, μά ψυχή όλο γεμάτο. Αυτό και κανείς άλλος είναι ο γνήσιος μύθος του έλληνο-ερωτικού, μύθος αιώνιος και άνυπέροβλος. Μά αν ο δυναμισμός του μύθου αυτού είναι άκατάλυτος, ή ιστορική του — αν μπορούμε να πούμε — ζωή ύπηρεσε σχετικά πο-

λύ σύντομη. Στον Πλάτωνα κιόλα βλέπουμε την προσπάθεια — ά ζωντανή τον πεσμένο έλληνο-ερωτικό μύθο δίνοντας στην ψυχή όλα τα γνωρίσματα του μυθικού σώματος. Οι νεοπλατωνικοί άφανίζουν το σώμα. Όραίο γι' αυτούς δεν είναι παρά ή «πάντα άσώματος» και «νοερά» ψυχή, — δηλαδή κάτι που δεν έχει μορφή και ύπόσταση, κάτι μακρυνό και άσύλληπτο, που έξισώνεται, για το μάτι που θέλει να δει και να ψηλαφήσει και να πλάση, με το μηδέν, είναι το όραίο, επαναλαμβάνει ο κ. Καπετανάκης, των ρομαντικών. Μά στο σημείο τούτο παρανοεί και τον ρομαντισμό πάλιν και τη φύση του μυστικισμού, που τόσο άπόλυτα πουθενά ίσως άλλου δεν πραγματώθηκε, όσο στους νεοπλατωνικούς.

Το συμπέρασμα του είναι ο καίμος όλων όσοι βλέπουν πόσο μονόπλευρη στάθηκε ή Αναγέννηση, όλων όσοι θέλουν να συμφιλιώσουν σώμα και ψυχή, να δούν ζωντανό τον Έρατορίωνα. «Ψυχή, κορμί, δυό λέξεις για το ίδιο» λέγει ο Γκεόργκε. Και ο κ. Καπετανάκης, επιλέγει: «Τόσο ο Σωκράτης όσο κι' ο Γκεόργκε γνωρίζουν, πως ένα είναι το κάλλος του ανθρώπου, ένα που δεν είναι ούτε μόνο το σώμα, ούτε μόνο ή ψυχή. Όποιος έρωτεύεται γήσια, έρωτεύεται τούτο το ΕΝΑ, που άλλοτε τ' όνομάζει σώμα κι' άλλοτε ψυχή.»

Μά το ένα αυτό, κι' αν κάποτε πραγματοποιήθηκε, τώρα πιά, δε θα μένη πάντα ανέφικτο, ιδανικό, ή άβυσσθη δίψα για την ένότητα του ανθρώπου που νοιώθει τόσο όδυνηρά τους διχασμούς του, ό,τι δηλαδή ακριβώς κάνει την ουσία του ήρωισμού του, ό,τι δίνει το πιο βαθύ νόημα στο αιώνιο δράμα του;

Κ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Μελή Νικολαΐδη: «Άσμα άσμάτων» κι' άλλα διηγήματα. Γραφείο Πνευματικών Υπηρεσιών. Δρ. 25.

Όμου Περάνθη: «Γά πρώτα τραγούδια». Δρ. 15. Νικολάου Β. Τωμσάκη: «Έπανησιακά Φιλολογικά». Ανατόπωσης από τον Α' τόμον των «Κρητικών Σελίδων».

Ταμείον Προνοίας Έργατών Λιμένος Πειραιώς: «Η πρώτη πενταετία του Ταμείου Προνοίας Έργατών Λιμένος Πειραιώς 1931-1936».

«Ημερολόγιον Δυτικής Μακεδονίας». Επιμέλεια: Σταύρου Θεοδοσιάδου και Δημητρίου Γκαβανά. Έκδοσις «Βορείου Ελλάδος».

Μανώλη Ν. Πετυχάκη (Πετό): «75 χρονογραφήματα». Δρ. 30.

Γ. Χ. Κανελλακοπούλου: «Ο Τάφος του Παλαμά». Οίκονόμου: «Τοπεία». Ποιήματα. Έκδοσις Γκοβόστη.

«Ο Όδυσσεύς στον Άδη». Ραφαδία Α. Μετάφρασι Κ. Α. Γράφα.

«Γαλλική Άνθολογία». Μεταφράσεις Γ. Σημηριώτη. Τεύχος 9ον. Δρ. 5.

Πέτρου Όλυμπίου: «Γιάννης Σκαρίμπας». Μελέτη. Γραφείο Πνευματικών Υπηρεσιών.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΙ' ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Είς όλας σχεδόν τας άθηναϊκάς εφημερίδας (4 και 5 Μαρτ.) δυσμενείς κρίσεις διά την «Πριγκήπισσα Τουραντώ» του Κάρλο Γκότσι, που έξακολουθεϊ να παίζεται εις το Βασιλικόν Θέατρον. Έτονίσθη ιδίως ότι ή έκλογή του έργου ήτο άτυχής και γενικώς ή